

POWSTANIE WĘGIERSKIE 1848

POLAK-WĘGIER DWA BRATANKI ! **LENGYEL-MAGYAR KÉT JÓ BARÁT !**

Czas	15 marca 1848 - 4 października 1849
Miejsce	Węgry
Przyczyna	węgierskie dążenia niepodległościowe rewolucyjne nastroje w Europie w czasie Wiosny Ludów zamieszanie w Cesarstwie Austriackim wskutek wystąpień ludności
Wynik	stłumienie powstania

Strony konfliktu	
 Węgry	 Cesarstwo Austrii
 Legion Polski	 Rosja
	 Księstwo Serbii

Dowódcy	
 Lajos Kossuth	 Franciszek Józef
 Józef Bem	 Iwan Paskiewicz

Powstanie węgierskie (1848–1849) wybuchło 15 marca 1848 w Peszcie, pod wpływem wiadomości o rewolucjach w Paryżu (22 lutego – 24 lutego) i Wiedniu (13 marca), stając się częścią Wiosny Ludów.

Geneza powstania

Węgrzy zamieszkiwali na obszarze Cesarstwa Austriackiego. Ruch rewolucyjny wywołali młodzi radykałowie pod przewodnictwem Sándora Petőfiego publikując manifest, w którym domagali się przede wszystkim zniesienia cenzury, powołania niezależnego rządu węgierskiego, równości wobec prawa dla wszystkich obywateli, likwidacji pańszczyzny.

Powołanie rządu węgierskiego

Manifest entuzjastycznie poparli mieszkańcy Pesztu i innych miast na Węgrzech. 17 marca cesarz Ferdynand I zgodził się na powołanie rządu węgierskiego z Lajosem Batthyányem na czele i Lajosem Kossuthem, jako ministrem finansów. Batthyány, skłonny do rokowań z Austriakami, utworzył gabinet koalicyjny zapraszając do rządu umiarkowanego polityka, Istvana Szechenyiego. Obradujący w Preszburgu (dzisiejsza Bratysława) sejm stanowy uchwalił zniesienie cenzury, likwidację pańszczyzny, równouprawnienie obywateli. Austria wyraziła zgodę na reformy i utworzenie rządu, ponieważ była w sytuacji kryzysowej. Jasne było jednak, że Habsburgowie nie wyrażą zgody na odtączenie się Węgier.

Przebieg walk

Pierwszą akcją ze strony Wiednia była agitacja do buntu wśród mniejszości narodowych zamieszkujących Królestwo Węgier – Serbów, Chorwatów i Rumunów – przeciwko madziaryzacji. 23 marca zawarto wiedeńsko-chorwacki sojusz, nominujący ptk. Josipa Jelačića, bardzo popularnego przywódcę, na bana Chorwacji. Drugim aktem politycznym dworu, który wpłynął na dalsze wydarzenia na Węgrzech, była konstytucja Pillersdorfa, głosząca m.in. „Wszystkim ludom monarchii gwarantuje się nietykalność narodową i językową”. Mniejszości narodowe poparły dwór wiedeński i wystąpiły przeciwko Węgrom (w czerwcu Serbowie, we wrześniu – Chorwaci, Rumuni, Słowacy). W sierpniu 1848 Austria udzieliła pomocy finansowej Jellacićowi na przygotowania do wojny z Węgrami. Poparcie Austrii dla Chorwatów doprowadziło do dymisji rządu Batthyánya, lojalnego dotychczas wobec Habsburgów. Rewolucyjny sejm (obradujący w Peszcie od lipca 1848) powołał 22 września Komitet Obrony Narodowej, którego przewodnictwem objął w październiku Lajos Kossuth. Komitet przystąpił do tworzenia armii narodowej (honwédów). Powstańców mobilizowała pieśń Petőfiego „Powstań, Węgry, Ojczyzna Cię woła!”. Symbolem rewolucji stał się trójkolorowy sztandar: czerwono-biało-zielony, a hasłem (wzorem rewolucji francuskiej): „Wolność, Równość, Braterstwo”. Cesarz Ferdynand I abdykował, a na tron wstąpił Franciszek Józef Habsburg, który natychmiast rozpoczął działania przeciwko Węgrom. W grudniu wojska cesarskie dowodzone przez feldmarszałka Windischgrätza przekroczyły granice Węgier i sytuacja powstańców stała się dramatyczna. Na południu kraju trwały walki z powstańcami serbskimi, do Siedmiogrodu wkroczyły wojska austriackie, Windischgrätz zajął Budę, Peszt i inne miasta. Sejm węgierski oraz Komitet przeniósł się do Debreczyna, skąd kierowano walkami. Wśród węgierskiej arystokracji i szlachty następował coraz większy rozłam. Część popierała dalszą walkę, część nawoływała do kapitulacji. Batthyány został aresztowany i rozstrzelany, a inni zwolennicy ugody udali się na emigrację. Węgrom udało się jednak zimą 1848 pokonać Austriaków w Siedmiogrodzie (gen. Józef Bem) i wiosną 1849 na nizinach węgierskich (gen. J. Damjanich i gen. Görgey).

Kapitulacja wojsk węgierskich pod Világos w 1849

W lutym 1849 naczelnym dowódcą wojsk węgierskich został mianowany gen. Henryk Dembiński, zdymisjonowany na rzecz gen. Görgeya po przegranej bitwie pod Kápolną. Koniec marca przyniósł powstańcom długo oczekiwaną serię zwycięstw. Pod wpływem wiadomości o zwycięstwach, ewakuowany do Debreczyna sejm ogłosił 19 kwietnia niepodległość Węgier, detronizując Habsburgów. W miejsce Komitetu Obrony Narodowej powołano rząd narodowy, na czele którego stanął Bertalan Szemere, głową państwa – prezydentem został Lajos Kossuth, ministrem obrony narodowej gen. Artur von Görgey. W maju 1849 cesarz Franciszek Józef I uzyskał od Rosji pomoc wojskową. W czerwcu Rosjanie (feldmarszałek Iwan Paskiewicz) i Austriacy (feldmarszałek J. Haynau) wkroczyli na Węgry. Od sierpnia 1849 naczelnym wodzem armii węgierskiej był gen. Józef Bem. Bem po bitwie pod Segesvárem (dzisiejsza Sighișoara), w której poległ jego adiutant i poeta Sándor Petőfi, został wyparty z Siedmiogrodu. Po klęsce honwédów 9 sierpnia pod Temeszwarem (dzisiejsza Timișoara), gdzie wojska gen. Haynau pokonały wojska gen. Bema, i ostatecznej kapitulacji pod Világos (13 sierpnia) rewolucja upadła. Żołnierze, L. Kossuth, gen. J. Bem przekroczyli granicę turecką. Mimo pomocy udzielonej władzom austriackim przez Chorwatów, Serbów i Rumunów, rząd wiedeński nie wynagrodził im tego i stosował politykę represji i germanizacji.

Polacy w powstaniu węgierskim

Rewolucja węgierska 1848–1849 spotkała się z poparciem polskiego rządu narodowego na emigracji, a w walkach po stronie węgierskiej, oprócz wspomnianych dowódców, Bema i Dembińskiego, uczestniczył 3-tysięczny legion polski pod wodzą gen. Józefa Wysockiego. Jednym z bardziej znanych uczestników tego powstania był Edmund Ślaski.

Należy dodać, iż w szeregach armii rosyjskiej wspierającej Austriaków przeciwko Węgrom również służyli Polacy – jednym z nich był późniejszy dyktator powstania styczniowego, Romuald Traugutt. Był on oficerem w batalionie saperów wchodzących w skład armii generała Iwana Paskiewicza.

Legiony Polskie na Węgrzech

Legiony Polskie na Węgrzech – oddziały polskie uformowane przez gen. Józefa Wysockiego na Węgrzech w latach 1848–1849, w okresie powstania węgierskiego będącego częścią Wiosny Ludów.

Formowane były z ochotników polskich, którzy tłumnie napływali na teren Węgier po stłumieniu Wiosny Ludów w Galicji. Liczyły blisko 3 tys. żołnierzy, walczyły do końca powstania i wyróżniły się w wielu trudnych bitwach, m.in. pod Szolnokiem, Hatvan, Tapiobicske, Vác, Isaszeg, Nagy-Szarlo. Początkowo Węgrzy byli niechętni tworzeniu polskich oddziałów, obawiając się interwencji Rosji, która jednak i tak nastąpiłaby w związku z zobowiązaniami wynikającymi ze Świętego Przymierza.

Legion Polski Wysockiego

W maju 1849 w Miskolcu, po zjednoczeniu wszystkich oddziałów polskich, Legion Wysockiego liczył 2090 żołnierzy piechoty i 400 ułanów zorganizowanych w:

- I–II–III Batalion Piechoty
- IV Batalion Piechoty (w stadium organizacji)
- 1 Pułk Ułanów Władysława Augusta Ponińskiego
- 2 Pułk Ułanów płk. Władysława Tchórznickiego
- Kompania Pionierów
- Półbateria Artylerii Pieszej
- Półbateria Artylerii Konnej

W kampanii letniej Legion Polski wchodził w skład Armii Górnych Węgier, bronił początkowo przejść z Galicji ku Nizinie Węgierskiej, a następnie walczył w odwrocie aż pod Temeszwarem, gdzie po klęsce całej armii przeszedł na terytorium tureckie. Umundurowanie Legionu oparte było na wzorach polskich, regulaminy stosowano przeważnie austriackie – czyli te, które stosowano też w armii węgierskiej. Komenda była w języku polskim. Legion Wysockiego posiadał własny sztandar o barwach narodowych. Stopnie podoficerskie były obsadzane drogą wyborów. Oficerowie byli mianowani przez Wysockiego. Nominacje na wyższe stopnie podlegały zatwierdzeniu przez władze węgierskie.

Legion Polski Bema

Odrębny legion uformował gen. Józef Bem w Siedmiogrodzie. Legion wchodził w skład wojsk, które dzięki podjęciu niespodziewanej ofensywy zimowej w ciągu czterech miesięcy wyparty Austriaków. Zyskał dzięki temu wielką popularność wśród miejscowych Węgrów, Rumunów i Sasów. Po klęsce w bitwie pod Temeszwarem i kapitulacji Węgier 13 sierpnia 1849 ocalałe resztki Legionów Polskich, wraz z Bemem i Wysockim, znalazły schronienie w Turcji, licząc na rychły wybuch wojny turecko-rosyjskiej. Duża część legionistów, którym nie udało się przedostać do Turcji, doświadczyła bezlitosnego terrorku ze strony zwycięskich Austriaków.

Bibliografia

Wacław Felczak, *Historia Węgier*, Ossolineum 1983, ISBN 83-04-01028-3.